

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง วิถีชีวิต และพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคันไ้ ตำบลคันไ้ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิษณุโลกในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ตำบลคันไ้ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิษณุโลก

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดโดยการศึกษาจากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบ้านคันไ้ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิษณุโลกและผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ สมาชิกของกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส และผู้รู้ในชุมชนรวมจำนวนทั้งสิ้น 8 คน ผลการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล วิถีชีวิต และพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคันไ้ ตำบลคันไ้ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิษณุโลก นั้นออกเป็น 4 ประเด็นคือ ประเด็นสภาพโดยทั่วไปและโครงสร้างของชุมชน ประเด็นประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ประเด็นด้านค่านิยมความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชน และประเด็นสภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้ ผลการศึกษาพบว่า

1. สภาพโดยทั่วไปและโครงสร้างของชุมชน

1.1 ชุมชนบ้านคันไ้ ก่อนปี 2546

ชุมชนบ้านคันไ้ นั้นเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็ก เนื่องจากมีประชากรอาศัย จำนวน 587 คน และจำนวนหลังคาเรือน 89 หลังคาเรือน อาชีพเดิมทำการเกษตรกรรมโดยการปลูกพืชไร่

ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ การคมนาคมติดต่อระหว่างบ้านคันไ้กับตัวอำเภอวัดโบสถ์และตัวจังหวัดพิษณุโลก ไม่สะดวกมากนัก เนื่องจากเส้นทางคมนาคมยังเป็นถนนลูกรัง

1.2 ชุมชนบ้านคันไ้ ตั้งแต่ปี พ. ศ. 2546 เป็นต้นมา

หลังจากปี 2546 เป็นต้นมาความเปลี่ยนแปลงในชุมชนนั้น เกิดขึ้นจากโครงการเขื่อนแควน้อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านคันไ้ เพราะชาวบ้านนอกจากจะต้องหาที่ทำกินใหม่ทดแทนที่เดิมแล้ว ชาวบ้านบางส่วนยังมีโอกาสในการทำการเกษตรกรรมมากขึ้นเพราะมีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรกรรม อีกทั้งคนในชุมชนการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวและอาชีพเสริมต่าง ๆ ที่จะมีขึ้นในอนาคต ปัจจุบันปี 2550 มีประชากรทั้งสิ้น 610 คน และมีจำนวนหลังคาเรือน 93 หลังคาเรือน

1.3 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลงสภาพโดยทั่วไปของชุมชน

สำหรับความเปลี่ยนแปลงไปของสภาพโดยทั่วไปของชุมชนนั้น ผลการศึกษาในกรณีของบ้านคันไ้นั้นทำให้ทราบว่าการสร้างเขื่อนได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านคันไ้ จากชุมชนที่มีสภาพพื้นที่สามารถทำการเพาะปลูกพืชไร่หรือพืชที่ใช้น้ำน้อยและมีภาวะแล้งต่อเนื่องนั้น กลายเป็นพื้นที่ที่มีน้ำพอเพียงทำการเกษตร ชาวบ้านมีการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองและต่างจังหวัดมากขึ้น ซึ่งเป็นการอพยพแรงไปยังแหล่งงานใหม่ ๆ เนื่องจากการเสียพื้นที่ทำกินไป และมีบางส่วนเท่านั้นที่กลับเข้ามาทำงานในชุมชนที่เห็นว่ามีโอกาสที่จะมีรายได้มากขึ้น ประชาชนบางส่วนมีโอกาสมิรายได้มากขึ้นจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการประกอบอาชีพเสริมต่าง ๆ

2. ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

2.1 ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในอดีต ก่อนปี พ. ศ. 2546

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในอดีต ก่อนปี พ. ศ. 2546 ของบ้านคันไ้นั้น แต่เดิมมีประเพณีที่สำคัญอยู่หลายประเพณีคือประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีสงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ เข้าพรรษา และประเพณีการเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นประเพณีที่มีปฏิบัติสืบทอดต่อ

กันมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นประเพณีที่นิยมของประชาชนชาวไทย ที่ยังเคารพผู้ใหญ่ เคารพเชื่อถือในคำสั่งสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแบบชาวบ้านและการทำการเกษตรที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จนกลายเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้ลูกหลานได้ดูเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

2.2 ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญตั้งแต่ปี พ. ศ. 2546 เป็นต้นมา

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญตั้งแต่ปี พ. ศ. 2546 เป็นต้นมา มีความเปลี่ยนแปลงของประเพณีและวัฒนธรรมไปพอสมควร เช่น ประเพณีสงกรานต์ ที่วัยรุ่นหนุ่มสาวให้ความสำคัญกับการเล่นสาดน้ำอย่างสนุกสนานมากกว่าการปฏิบัติตามประเพณีที่ดีงามในวันปีใหม่แบบไทยหรือประเพณีการเกี่ยวข้าวที่ใช้เครื่องจักรกลห่นแรงเข้ามาแทนที่ หรือการใช้วิถีคิดแบบทุนนิยมที่ใช้การว่าจ้างแรงงานรายวันมากกว่าร่วมแรงร่วมใจกันเกี่ยวข้าว แต่ประเพณีที่เกี่ยวข้องความพุทธศาสนานั้น ชาวบ้านคันไช้ นั้นได้เคารพนับถือและปฏิบัติตามอย่างเหนียวแน่นและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการถวายเทียนพรรษา หรือประเพณีการขึ้นปีใหม่ที่ลูกหลานยังให้ความสำคัญ และยังมีหมอชาวบ้านที่ทำหน้าเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรมต่างๆของชาวบ้านคันไช้

2.3 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไปของประเพณีและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดในชุมชนบ้านคันไช้ นี้ ทำให้เห็นว่าชุมชนบ้านคันไช้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะความเจริญของโลกทุนนิยม ที่ชีวิตความเป็นอยู่นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการดำเนินชีวิตที่รีบเร่ง แข่งขันกันบริโภค ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีคิดและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของคนในชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในประเพณีและวัฒนธรรมมีเพียงเล็กน้อย โดยประชาชนส่วนใหญ่ยังมีการยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ การเคารพนับถือผู้อาวุโสเช่นเดียวกับในอดีต ซึ่งผลการศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคันไช้ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจนเห็นชัดก็คือประเพณีสงกรานต์ ที่วัยรุ่นหนุ่มสาวให้ความสำคัญกับการเล่นสาดอย่างสนุกสนานมากกว่าการปฏิบัติตามประเพณีที่ดีงามในวันปีใหม่แบบไทยหรือประเพณีการเกี่ยวข้าวที่ใช้เครื่องจักรกลห่นแรงเข้ามาแทนที่ หรือการใช้วิถีคิดแบบทุนนิยมที่ใช้การว่าจ้างแรงงานรายวันมากกว่าร่วมแรงร่วมใจกันเกี่ยวข้าว แต่ประเพณีที่เกี่ยวข้องความพุทธศาสนานั้นชาวบ้านคันไช้ นั้นได้เคารพนับถือและปฏิบัติตามอย่างเหนียวแน่นและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการถวายเทียนพรรษาหรือประเพณี

การขึ้นปีใหม่ และยังมีหมอชาวบ้านที่ทำหน้าเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรม ต่าง ๆ ของชาวบ้านคันไ้ซึ่งอย่างต่อเนื่องที่สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในส่วนของประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน

3. ด้านค่านิยมความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชน

3.1 ค่านิยมความเชื่อที่สำคัญ ก่อนปี พ. ศ. 2546

ค่านิยมความเชื่อที่สำคัญ ก่อนปี พ. ศ. 2546 พบว่าเป็นค่านิยมความเชื่อแบบไทย ๆ ซึ่งเชื่อในเรื่องของความดี ความชั่ว ค่านิยมเกี่ยวกับความสวยงาม ศิลปะการบันเทิงค่านิยมเกี่ยวกับความทุกข์ สุขของคนในชุมชน จิตวิญญาณ และเรื่องเกี่ยวกับผี เป็นต้น

3.2 ค่านิยมความเชื่อที่สำคัญตั้งแต่ปี พ. ศ. 2546 เป็นต้นมา

ค่านิยมความเชื่อที่สำคัญตั้งแต่ปี พ. ศ. 2546 เป็นต้นมา มีความเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก อาจจะเป็นเพราะชุมชนบ้านคันไ้ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชาชนนับถือพุทธศาสนา และยึดมั่นในกรอบแนวคิดคำสอนของพุทธศาสนา อีกทั้งมีความเชื่อในผีและจิตวิญญาณเป็นอย่างมาก จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้เป็นไปได้ยาก อีกทั้งการเชื่อในเรื่องความดีความชั่วยังอาจจะทำให้การเปลี่ยนแปลงค่านิยมความเชื่อที่เกิดขึ้นใหม่จะได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน และไม่ยอมรับนับถือและนำมาปฏิบัติอย่างง่าย ๆ ถ้ามีความขัดแย้งในวิธีคิดแบบดั้งเดิมของชาวบ้านชุมชนบ้านคันไ้ซึ่ง

3.3 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไปของค่านิยมความเชื่อ

จากผลการศึกษาที่พบว่ามีความเปลี่ยนแปลงน้อยมากในเรื่องของความเชื่อและค่านิยมของคนในชุมชนบ้านคันไ้ซึ่ง มีเพียงเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันนี้มีลดน้อยลงไป จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าความเชื่อของชาวบ้านคันไ้ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก เนื่องจากเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับความดีความชั่ว เรื่องผี ซึ่งเป็นเรื่องที่ความเชื่อของท้องถิ่น น่าจะมีสาเหตุมาจากการนับถือพุทธศาสนาที่มีวัดเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ

4. สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้

4.1 สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้ก่อนปี พ. ศ. 2546

สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้ก่อนปี พ. ศ. 2546 แต่เดิมนั้น ประชากรส่วนใหญ่ถึงร้อยละประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ ส่วนร้อยละ 18 ประกอบ อาชีพ รับจ้าง บางคนประกอบอาชีพหาของป่ามาขาย เศรษฐกิจในชุมชนยังไม่กว้างขวางเติบโตมากนัก มีเพียง 1 ร้าน ทำการค้าขายสินค้าต่าง ๆ รวมทั้งสินค้าทางการเกษตรต่าง ๆ ด้วย

4.2 สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้ ตั้งแต่ปี พ. ศ. 2546 เป็นต้นมา

สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้ ตั้งแต่ปี พ. ศ. 2546 เป็นต้นมา เปลี่ยนอาชีพของตนเองไป บางคนที่ทำไร่ก็เปลี่ยนมาเป็นค้าขาย หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่เช่นสินค้าโอท็อปต่าง ๆ บางคนก็ออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ซึ่งประชาชนมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น มีร้านค้าให้ซื้อสินค้าได้หลากหลายมากขึ้นประชาชนมีโอกาสเลือกซื้อสินค้ามากขึ้นจากพ่อค้าแม่ค้าเร่ทั้งหลาย ชาวไร่บางส่วนสามารถปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากมีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรกรรมทั้งปี

4.3 การเปลี่ยนแปลงไปของสภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคันไ้นั้น จะพบว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงเศรษฐกิจทั้งในรูปแบบอาชีพของคนในชุมชน และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงในรูปแบบของเศรษฐกิจทุนนิยมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป บางคนที่ทำไร่ก็เปลี่ยนมาเป็นค้าขาย หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่เช่นสินค้าโอท็อปต่าง ๆ บางคนก็ออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ทำให้ประชาชนมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น ในชุมชนมีคนหนุ่มสาววัยแรงงานลดน้อยลง ในชุมชนมีร้านค้าเพิ่มขึ้นเพื่อชาวบ้านให้ซื้อสินค้าได้หลากหลายมากขึ้น ประชาชนมีโอกาสเลือกซื้อสินค้ามากขึ้นจากพ่อค้าแม่ค้าเร่ทั้งหลาย ชาวไร่บางส่วนสามารถปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากมีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรกรรมทั้งปี

สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านคันไ้ได้ ดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านคันไ้

อดีต (ก่อนปี 2546)	ปัจจุบัน (ปี 2550)
1. สภาพโดยทั่วไปและโครงสร้างของชุมชน	
จำนวนประชากร: 587 คน และจำนวนหลังคาเรือน 89 หลังคาเรือน	จำนวนประชากร: 610 คน และจำนวนหลังคาเรือน 93 หลังคาเรือน
2. ด้านประเพณีและวัฒนธรรม	
ประเพณีแบบชาวพุทธ: ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีสงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ เข้าพรรษา และประเพณีการเกี่ยวข้าว	ประเพณีแบบชาวพุทธที่เน้นความสนุกสนาน รื่นเริงมากขึ้น: ประเพณีสงกรานต์
3. ด้านค่านิยมความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชน	
ค่านิยมความเชื่อแบบไทย ๆ: เชื่อเรื่องความดี ความชั่ว ค่านิยมเกี่ยวกับความสวยงาม ศิลปะ การบันเทิง ค่านิยมเกี่ยวกับความทุกข์ ความสุขของคนในชุมชน จิตวิญญาณ และเรื่องเกี่ยวกับผี	ค่านิยมความเชื่อแบบไทย ๆ: ยึดมั่นในกรอบแนวคิดคำสอนของพุทธศาสนา
4. สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้	
อาชีพ: ทำการเกษตรกรรมโดยการปลูกพืชไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ได้เป็นช่วง	อาชีพ: ทำการเกษตรกรรมได้ตลอดปี และมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว และออกไปรับจ้างนอกพื้นที่
การค้าขาย: ร้านค้า 1 ร้าน	การค้าขาย: ร้านค้า 2 ร้าน

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะบางประการ อาจจะเป็นประโยชน์ใน 2 ประเด็นกว้าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า การสร้างเขื่อนได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านคันไช้ จากชุมชนที่มีสภาพพื้นที่ที่สามารถทำการเพาะปลูกพืชไร่หรือพืชที่ใช้น้ำน้อย และมีภาวะแล้งต่อเนื่องนั้น กลายเป็นพื้นที่ที่มีน้ำพอเพียงทำการเกษตร ชาวบ้านมีการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองและต่างจังหวัดมากขึ้น ซึ่งเป็นการอพยพแรงไปยังแหล่งงานใหม่ ๆ และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องน่าจะพิจารณาถึงการจัดทำนโยบายในการสนับสนุนให้ประชาชนหันมาสร้างรายได้ในท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมายึดถือปฏิบัติ และการสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ดินทำกิน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนวัยแรงงานกลับสู่ชุมชน สร้างงาน สร้างโอกาสและสร้างรายได้ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนต่อไป

1.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า ชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการดำเนินชีวิตที่รีบเร่ง แข่งขันกันบริโภค ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีคิดและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของคนในชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในประเพณีและวัฒนธรรมมีเพียงเล็กน้อย โดยประชาชนส่วนใหญ่ยังมีการยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ การเคารพนับถือผู้อาวุโสเช่นเดียวกับในอดีต ซึ่งผลการศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคันไช้ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจนเห็นชัดก็คือประเพณีสงกรานต์ ที่วัยรุ่นหนุ่มสาวให้ความสำคัญกับการเล่นสาดอย่างสนุกสนานมากกว่าการปฏิบัติตามประเพณีที่ดั้งเดิมในวันปีใหม่แบบไทยหรือประเพณีการเกี่ยวข้าวที่ใช้เครื่องจักรกลทุ่นแรงเข้ามาแทนที่ หรือการใช้วิถีคิดแบบทุนนิยมที่ใช้การว่าจ้างแรงงานรายวันมากกว่าร่วมแรงร่วมใจกันเกี่ยวข้าว ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องน่าจะพิจารณาถึงการรณรงค์เสริมสร้างและรักษาประเพณีอันดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งการเล่นน้ำสงกรานต์ เป็นต้น โดยอาจจะให้เด็กนักเรียนชวนผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมสงกรานต์กับคนในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้ซึมซับวัฒนธรรมที่งาม และนำไปปฏิบัติต่อไป

1.3 จากผลการวิจัยที่พบว่า ความเชื่อและค่านิยมของคนในชุมชนคันไ้ มีเพียงเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันนี้มีลดน้อยลงไป จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าความเชื่อของชาวบ้านคันไ้มีความเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก เนื่องจากเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับความดีความชั่ว เรื่องผี ซึ่งเป็นเรื่องที่ความเชื่อของท้องถิ่น ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องน่าจะพิจารณาถึงการสนับสนุนเสริมสร้างการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในชุมชนให้มากขึ้น โดยอาจจะจัดเป็นโครงการทุนการศึกษาสำหรับเยาวชนชุมชน หรือการแบ่งปันน้ำใจให้ความช่วยเหลือ จัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านสมาชิกในชุมชนร่วมกัน แทนที่จะเป็นหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่เพียงอย่างเดียว เพราะบางครั้งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอาจจะต้องเริ่มจากการสนิทสนมคุ้นเคยกัน และพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนต่อไป

1.4 จากผลการวิจัยที่พบว่า เปลี่ยนแปลงด้านสภาพทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านคันไ้ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป บางคนที่ทำไร่ก็เปลี่ยนมาเป็นค้าขาย หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่เช่นสินค้าโอท็อปต่าง ๆ บางคนก็ออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ ซึ่งทำให้ประชาชนมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น ในชุมชนมีคนหนุ่มสาววัยแรงงานลดน้อยลง ในชุมชนมีร้านค้าเพิ่มขึ้นเพื่อชาวบ้านให้ซื้อสินค้าได้หลากหลายมากขึ้น ประชาชนมีโอกาสเลือกซื้อสินค้ามากขึ้นจากพ่อค้าแม่ค้าเร่ทั้งหลาย ชาวไร่บางส่วนสามารถปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากมีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรกรรมทั้งปี ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องน่าจะพิจารณาถึงการพัฒนาแหล่งทุนในพื้นที่ให้มีมากขึ้น นอกจากจะจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรแล้ว ยังน่าจะมีกองทุนเงินออมของชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้คนชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง ดีกว่าการพึ่งพาเงินกู้ยืมจากระบบ ที่มีแต่การสร้างปัญหาให้กับผู้กู้ในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น ชุมชนอื่น ๆ บริเวณรอบโครงการเขื่อนแควน้อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น

2.3 ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อวิถีชีวิต และพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคันไ้ ตำบล คันไ้ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดพิษณุโลก เช่น รูปแบบการให้ความรู้และการสื่อสารการพัฒนาชุมชน สัมพันธภาพในชุมชน เป็นต้น